

Folkomröstningen bör bli realitet

Reservanterna inom den kommitté som utrett folkomröstningsfrågan — hrr Bergvall, Håstad och Wahlund — ansluter sig till majoritetsförslaget på två punkter: i fråga om referendum i stället för nyval efter särskilt beslut i grundlagsfrågor och beträffande rätten för en minoritet inom riksdagen att begära konsultativ folkomröstning. På sistnämnda punkt anser emellertid hrr Bergvall och Håstad att en fjärdedel, inte som kommittén föreslår en tredjedel, av vardera kammarens ledamöter skall kunna framdriva en omröstning. En sådan utvidgning av rätten är i hög grad motiverad; det borde vara självfallet att åtminstone två demokratiska partier skall kunna påfordra en omröstning.

Viktigare är emellertid att reservanterna förordar jämväl en form av decisiv, avgörande folkomröstning. Enligt deras förslag skall med vissa undantag riksdagens beslut framläggas för väljarna till avgörande om en fjärdedel av vardera kammarens ledamöter så yrkar. Därmed är en verkligt betydelsefull utvidgning av det väljande folkets rättigheter angiven. Riksdagsmajoriteten blir inte längre allenaordande; väljarna kan förkasta dess beslut och träffa det definitiva avgörandet i sakfrågor.

Särskilt i två hänseenden kan det diskuteras om reservanterna gått tillräckligt långt. De anser att endast en riksdagsminoritet skall kunna påfordra referendum. I andra länder är det vanligt att ett sådant krav kan framställas av en minoritet bland väljarna: i Schweiz av blott 30.000 valmän, i de amerikanska delstaterna i regel av fem procent av de röstberättigade. Mot en sådan anordning anförs att det blir ytterst lätt för stora organisationer att framkalla en omröstning samt att namnsamlingen vid en referendumpetition erbjuder åtskilliga vanskligheter. Dessa

skäl saknar inte bärkraft, men det finns starka motiv också för ett motsatt resonemang. Folkomröstningen bör inte bli en ren partisak; en omröstning bör kunna tänkas även då riksdagspartierna genom kompromisser blivit någorlunda ense och framför allt då meningarna inom partierna i realiteten är splittrade — i sådana fall lär emellertid den starka taktiska sammanhållningen inom varje parti försvåra eller omöjliggöra en samverkan mellan de för tillfället oppositionella grupperna inom skilda partier. Över huvud vore det önskvärt att folkomröstningen framträdde som en folkrättighet, inte som ett vapen i partistriderna. Att stora organisationer vid sidan av partierna skulle kunna begära omröstning är från denna synpunkt ingenting att vara rädd för, tvärtom. Vad de tekniska sidorna av namnsamlingen angår, får man komma ihåg att denna form av omröstningsbegäran praktiserats på skilda håll utan att några större svårigheter uppstått. En bredare anslutning till ett omröstningsyrkande än i Schweiz och USA kunde naturligtvis krävas.

Man kan också ifrågasätta om inte även initiativ vore påkallat, alltså rätt för en minoritet av riksdagsmän och (eller) väljare att kräva omröstning rörande ett av denna minoritet framfört — icke blott ett av riksdagen antaget — förslag. Initiativet erbjuder dock problem som inte uppstår vid det fakultativa referendum, och det är högst rimligt att den enklare formen tills vidare får försteg framför den mera komplicerade. Reservanternas förslag skulle i varje fall innebära en väsentlig reform, särskilt om en väljargrupp finge rätt att på yrka referendum, medan majoritetsförslaget snarast är en fiktiv eftergift åt programkrav och opinioner.

*

I kommittébetänkandet berörs i skilda sammanhang frågan om samregering utan att vare sig majoritet eller minoritet tar ståndpunkt till frågan. I själva verket hör samregeringskravet och folkomröstningskravet nära ihop — även om man självfallet kan ha samregering utan folkomröstning och folkomröstning utan samregering. Med samregeringen följer att de skilda partierna får inflytande inom det huvudsakliga statsorganet, regeringen, och att därmed kravet på allas delaktighet i styrelsen blir mera tillgodosett; de partipolitiska konflikterna mildras samtidigt som debatten och det självständiga ställningstagandet inom partierna och vid sidan av partiogrammen befordras. Folkomröstningen åter blir i detta sammanhang en garanti mot

maktkoncentration inom en politisk byråkrati, ett fält för upplysning, kritik och sakdebatt, ett värn mot statstyran, men också ett medel att göra politiken till en angelägenhet för de enskilda människorna.

I det stationära läge som den svenska folkstyrelsen kommit till är folkomröstningsreformen särskilt behövlig. Vi behöver något annat än denna röstning enligt traditionella linjer, där föräldrade åskådningar småningom får vika för otydliga och intetsägande program, där några veckor av agitatoriskt tumult och inpiskning av den enskilde blir den främsta politiska kontakten mellan styrande och styrda. Det är sant att i Sverige inte finns något missnöje med riksdagen av den art som bottnar i mer eller mindre befogade misstankar om korruption och oredlighet.

Men det finns ett annat missnöje, en annan känsla av obehag, distans och kritik: den som bottnar i uppfattningen att de enskilda människorna har mycket litet att säga till om i den statsform som skall vara "en styrelse av folket, för folket och genom folket".

Folkomröstningen — liksom samregeringen — är ett folkets krav; en reform har efter allt att döma en överväldigande majoritet bakom sig. Men de maktägande är helt naturligt, vilket parti de än tillhör, obenägna att dela med sig, att låta denna okända kraft som det omröstande folket utgör träda in på scenen. Folkomröstningen tjänar främst de enskilda medborgarna — och det är dessa medborgare inom alla partier som måste kräva dess införande. Den islossningen behövs i vår stelnade demokrati.

Mars 10 l. 5 k.
Jul. 5 m 1 a
S: a 24